

Рис.4 – Співвідношення витрат при організації відбору персоналу із зовнішніх і внутрішніх джерел

Таким чином, формування якісного сервісу залежить від дотримання вимог, які входять до поняття «якість послуг», що значною мірою залежить від обслуговуючого персоналу закладу.

- 1.Апенько С. Эффективность системы оценки персонала // Человек и труд. – 2003. – №10. – С.15.
- 2.Котнекова Т.В. Нематериальная мотивация работников ресторанов // Рестораны. 2006. – № 4. – С.10-17.
- 3.Управление персоналом / Под ред. Б.Ю.Сербиновского и С.И.Самыгина. – М.: Приор, 2004. – 432 с.
- 4.Академия Гостеприимства. Бизнес-объединение отелей и ресторанов // <http://www.nha.ru>.

Отримано 31.03.2009

УДК 338.48

В.Ф.КИФЯК, канд. екон. наук

Чернівецький торгівельно-економічний інститут

Київського національного торгівельно-економічного університету

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНИХ ТЕРИТОРІАЛЬНО-РЕКРЕАЦІЙНИХ СИСТЕМ

Розглядається можливість формування конкурентоспроможних територіально-рекреаційних систем у просторі на прикладі Чернівецької області, визначаються рекреаційно-туристичні ресурси краю та виділяються оптимальні рекреаційно-туристичні зони за критерієм наближеності ресурсів і зручності їх відвідування споживачами.

Регіони України характеризуються суттєвими територіальними відмінностями: географічним розміщенням, наявністю кордонів, ресурсним забезпеченням, демографічною ситуацією, великою своєрідністю спеціалізації та структури виробництва, які обумовлені природ-

ними, економічними, соціальними та історичними умовами. На цій об'єктивній основі розвивається внутрішньодержавний територіальний поділ праці та формуються своєрідні природно-господарські утворення, які характеризуються певною спеціалізацією.

Будь-який регіон України відзначається своїми суспільно-територіальними властивостями та повинен розвиватися згідно з індивідуальною стратегією розвитку продуктивних сил, яка б виходила із загальнодержавних цілей та можливостей і ресурсів відповідної території.

Процес просування Чернівецької області до економічної самостійності та визнання її як рівноправного конкурентоспроможного елемента національної економічної системи відбувається динамічно, але може затягнутися на багато років. Причин для цього багато: область є найменшою в Україні за територією та кількістю населення, має низький рівень розвинутої ринкової інфраструктури, відсутні виробництва конкурентоспроможної високотехнологічної продукції та ряд інших об'єктивних і суб'єктивних причин.

Головна роль у цьому процесі відводиться вибору такої економічної моделі та становленню і розвитку тих галузей господарського комплексу регіону, які мають високу забезпеченість ресурсами, продукція яких є конкурентоспроможною не тільки на національному, але й на міжнародному ринках.

Питання оптимального розміщення виробництва товарів та послуг, підвищення ефективності економічної організації простору здавна цікавили науковців та виробників, але перші поважні праці у цій галузі з'явилися у XIX ст., зокрема, твори І.Тюнена. Трохи пізніше, у першій половині XX ст. основи теорії просторової економіки закладені німецькими вченими А.Вебером, А.Лешем, В.Кристалером та американцем У.Ізардом. Спільний та найбільш істотний метод у теоріях цих учених – суворе абстрагування простору як такого, виокремлення його з множини інших факторів, які впливають на економіку. Попри зрозумілі вади, перевага такого трактування у тому, що воно дає змогу проаналізувати роль просторової складової у комплексі передумов і факторів економічного розвитку.

Засновники теорії просторової економіки (у США її називають "регіональною наукою") розглядали економічний простір як ідеально рівну поверхню з рівномірно розташованими об'єктами господарювання й населеними пунктами. Так легше було виявити просторові закономірності й визначити їх методами геометрії.

Беручи за основу теорії І.Тюнена, А.Вебера, А.Леша, В.Кристалера в середині 70-х років XX ст. науковцями під керівництвом про-

фесора В.Преображенського була розроблена принципова модель територіальної рекреаційної системи та розвинена у працях вчених М.Мироненка та І.Твердохлебова. Українські вчені, такі як Т.І.Ткаченко, В.С.Кравців, П.В.Гудзь, В.К.Євдокименко, В.І.Пила, О.С.Чмир, Д.М.Стеченко в своїй роботах пропонують різні теорії щодо формування конкурентоспроможних територіальних рекреаційних систем. Наприклад, Т.І.Ткаченко стверджує, що “сучасні економічні, соціальні й екологічні процеси висувають вимоги до подальшої розробки методологічних засад щодо формування, функціонування і розвитку системи рекреації та забезпечення її збалансованості. Для успішного запровадження цих вимог у господарську діяльність виникає необхідність використання теорії соціально-економічних систем, що дозволяє глибше пізнати сутність і закономірності формування рекреаційно-економічного комплексу, організаційних, економічних і соціальних взаємозв'язків між його складовими, відшукати ефективні методи виявлення закономірностей їх функціонування і розвитку” [1, с.117].

В.К.Євдокименко вважає територіально-рекреаційну систему “просторовою формою організації рекреаційної діяльності” [2, с.6], визначає необхідність теоретичного осмислення функцій рекреації і туризму, визначення соціально-економічного змісту рекреаційних послуг та їх специфіки, механізмів врахування рекреаційних і туристичних факторів у процесі формування та реалізації державної регіональної політики в сучасних умовах.

Існує велика кількість різних теорій економічного розвитку і формування конкурентоспроможності. Але, як свідчить світова практика, найбільш ефективними (в умовах Чернівецької області) можуть бути теорія просторової економіки, теорія економічного районування або зонування, теорія програмно-цільових напрямків розвитку, кластерна теорія економічного розвитку та ін.

Однією з таких теорій економічного зростання є теорія галузевого економічного районування, яка може бути базовою для формування теорії розвитку рекреації і туризму в просторі та створення конкурентоспроможних територіально-рекреаційних систем. В її основі знаходиться територія з підвищеною концентрацією природних рекреаційних ресурсів та виробництво рекреаційно-туристичних послуг, що характеризуються специфічними місцевими умовами, їх структурою, проблемами і перспективами розвитку, його територіальною організацією і положенням в системі міжгалузевого господарського комплексу. М.Портер звернув увагу на те, що найбільш конкурентоспроможні фірми однієї галузі зазвичай не розкидані безсистемно по різних країнах, а мають властивість концентруватись в одному регіоні чи окремо

взятій країні.

І це не випадково. Адже одна або декілька фірм досягаючи конкурентоспроможності на міжнародному ринку, поширюють свій вплив на найближче оточення: постачальників, споживачів і конкурентів. У свою чергу успіхи оточення позитивно впливають на подальше зростання конкурентоспроможності даного підприємства або групи підприємств.

Отже, головною метою статті є розробка теорії розвитку сфери рекреації і туризму в просторі (мається на увазі регіон), визначення оптимальних рекреаційно-туристичних зон за критерієм наблизеності ресурсів і зручності їх відвідування споживачами та формування конкурентоспроможних територіально-рекреаційних систем.

Всі області України характеризуються суттєвими територіальними відмінностями, зокрема, великою своєрідністю спеціалізації та структури виробництва, які обумовлені природними, економічними, соціальними, історичними умовами. На цій об'єктивній основі розвивається внутрішньодержавний територіальний поділ праці та формується своєрідні природно-господарські утворення, які характеризуються певною спеціалізацією.

В сучасній економічній системі проявляються два дуже складних взаємопов'язаних і одночасно взаємосуперечливих процеси – глобалізація та регіоналізація, які не тільки спричиняють зміни в соціально-економічних складових, але й здійснюють суттєвий вплив на трансформацію простору. Створюються нові просторові утворення, які володіють новими якостями, відносною цілісністю і маневреністю.

У нашому випадку найбільшу зацікавленість викликає простір Чернівецької області як географічно цілісної територіальної частини господарського комплексу країни і яка може мати свою виробничу спеціалізацію, інтенсивні внутрішні та міжнародні економічні зв'язки.

Розглядаючи Чернівецьку область як певний простір, який має вигідне геополітичне і географічне розташування та в якому сконцентрована велика кількість природних та антропогенних рекреаційних ресурсів, визначні пам'ятки культури, історії, архітектури, можна передбачити та науково обґрунтувати активний розвиток сфери рекреації і туризму.

Просторовий розвиток сфери рекреації і туризму пропонуємо до розгляду в двох вимірах: як розвиток в обмеженому просторі зокрема адміністративними кордонами області (регіону) і як розвиток та розширення простору через виробництво та реалізацію рекреаційних послуг за межі області та за межі країни, а також з позицій місцевих туристів, які відвідуючи нові рекреаційні та туристичні об'єкти в інших

регіонах і за кордоном постійно змінюють простір, розширюючи його.

Розглянемо територію Чернівецької області як певний простір, де виробляються та пропонуються до реалізації рекреаційно-туристичні послуги. Як відомо, основою територіальної організації рекреаційно-туристичної діяльності є наявність на цій території рекреаційних ресурсів та сукупність підприємств, які прямо або побічно впливають на виробництво і реалізацію рекреаційно-туристичних продуктів, мають технологічні зв'язки, сформовані на основі територіальної концентрації розгалуженої сітки спеціалізованих постачальників, туристичних операторів та турагентів.

Щодо рекреаційних ресурсів, то виділяють такі їхні типи: природні, історико-культурні та соціально-економічні [3].

Природні рекреаційні ресурси формують:

- кліматичні умови, які мають сприяти комфортному перебуванню людини;

- рельєф, що сприяє організації пішохідного, гірськолижного, водного та інших видів відпочинку;

- водні ресурси – моря, річки, озера, ставки та інші гідрологічні можливості, придатні для оздоровлення, купання, відпочинку, прогулянок на воді, водних видів спорту тощо;

- бальнеологічні ресурси – грязі, солі, джерела мінеральних вод, придатні для лікування, профілактики різних захворювань;

- лісові території, їх віковий та видовий склад, можливість використання для оздоровлення та відпочинку;

- ландшафтні комплекси, що повинні сприяти або не перешкоджати організації та проведенню рекреаційної діяльності.

Історико-культурні рекреаційні ресурси формують пам'ятки культури, історії, архітектури, народної творчості, звичаї, обряди притаманні певному регіону та є його надбанням, і відрізняються унікальністю і неповторністю, мають пізнавальне значення та можуть бути використані для задоволення духовних потреб населення.

Соціально-економічні рекреаційні ресурси на перший погляд є другорядними при територіальній організації туризму. Але саме вони формують матеріально-технічну базу перспективної території. Економічні параметри продукції рекреаційної діяльності залежать від різновиду рекреаційного ресурсу, його місцезнаходження, транспортної доступності, технології використання та екологічних характеристик, стану рекреаційного середовища.

Таким чином, забезпечення природних та історико-культурних рекреаційних ресурсів матеріально-технічною базою повинно було б стимулювати розвиток рекреаційного комплексу регіону. Проте на-

справді таке припущення не завжди виправдовується.

Так, попередні розробки і концепції початку дев'яностих років минулого століття, які базувались виключно на цьому підході, не дали позитивного результату. Прикладом може служити план розбудови розважального комплексу на базі печери Попелюшка (поблизу с.Подвірне Новоселицького р-ну Чернівецької обл.), розроблений на основі наукових досліджень, де виявився важливим медичний аспект використання повітря печери та використання бальнеологічних властивостей карстових вод системи «Попелюшка» [4, с.16]. Тут було заплановано звести туристичний комплекс на 500 місць з інфраструктурою вищої категорії, на що вказується в Концепції розвитку міжнародного туризму в Чернівецькій області та Програмі розвитку туризму в Україні до 2005 року [5]. За цими ж документами було заплановано будівництво великих туристичних комплексів у м.Хотині, на перевалі Німчич (Вижицький район) тощо.

Масштабність цих та інших проектів призвела до того, що вони не були до кінця реалізовані, оскільки для цього були необхідні значні інвестиції. Вони були розроблені практично без проведення маркетингових досліджень, аналізу місцевості, базуючись переважно на емоційному підході, не враховуючи при цьому складнощів перехідного періоду і основних ринкових принципів. Разом з тим, іноземні інвестори, яких намагалася залучити місцева влада, вказували на віддаленість від місць розміщення інших рекреаційних ресурсів та відірваність від місцевих рекреаційно-туристичних центрів.

У зв'язку з цим, необхідно зазначити, що конкурентоспроможність регіону, рівно як і його привабливість для потенційних відвідувачів посилюється при умові більшої концентрації рекреаційних ресурсів на його території. Так, наявність двох і більше видів ресурсів на певній території при інших рівних умовах буде відігравати вирішальну роль при виборі оптимального місця подорожі для споживача. Тільки в разі виключно важливого значення певного ресурсу для рекреанта (конкретний лікувальний ефект) він відмовиться від подорожі до місцевості, яка більше забезпечена рекреаційно-ресурсним потенціалом.

Враховуючи цей фактор, а також те, що територія обумовленого простору теоретично поділена на «три рекреаційних райони з різною спеціалізацією, ступенем освоєння, перспективами розвитку, значенням їх для господарського комплексу як області, так і України в цілому» [6], нами було проведене дослідження, спрямоване, як зазначалося вище, на пошук оптимальних рекреаційно-туристичних зон на території Чернівецької області за критерієм наближеності ресурсів та

зручності їх відвідування споживачами.

Для визначення цих зон ми використали метод побудови карт рекреаційних потенціалів [7, 8].

Припустимо, що на території T розміщені m туристично-рекреаційних об'єктів (ТРО), кожний з яких характеризується певним набором характеристик. В подальшому будемо вважати, що i -й ТРО характеризується тільки одним числом π_i , $i = \overline{1, m}$ – коефіцієнтом рекреаційної привабливості (рекреаційним потенціалом), який можна отримати шляхом експертних оцінок. Для визначення місць оптимального (квазіоптимального) розташування туристичних комплексів на території T , карта даної території покривається прямокутником $\Pi = [a, b] \times [c, d]$. Очевидно, що прямокутник Π містить множину (територію) T ($T \subset \Pi$). Прямокутник Π розбивається сіткою $\Delta = \Delta_x \times \Delta_y$, де:

$$\Delta_x = \bigcup_{k=0}^N \{x_k\}; \quad (1)$$

$$\Delta_y = \bigcup_{l=0}^M \{y_l\}; \quad (2)$$

$$x_k = x_0 + kh_x, \quad k = \overline{0, N}; \quad (3)$$

$$y_l = y_0 + lh_y, \quad l = \overline{0, M}; \quad (4)$$

$$h_x = \frac{b - a}{N}; \quad (5)$$

$$h_y = \frac{d - c}{M}. \quad (6)$$

Для кожного вузла сітки визначається рекреаційний потенціал P_{kl} . Нами була запропонована наступна методика визначення потенціалу: нехай на території T існує лише один ТРО з потенціалом π . Якщо вузол Δ_{kl} знаходиться в безпосередній близькості від даного ТРО, тоді рекреаційний потенціал $P_{kl} = \pi$. З віддаленням від даного ТРО рекреаційний потенціал спадає. Швидкість спадання потенціалу має визначатись потенціалом даного ТРО. Чим більший потенціал, тим повільніше він спадає з віддаленням від ТРО. Тобто ТРО з великим

потенціалом залучатиме до себе рекреантів з більшої території, на відміну від ТРО з невеликим потенціалом. Ми врахували цю залежність за допомогою функції розподілу вигляду:

$$F_{kl}(r_{kl}) = 1 - e^{-\frac{(N-\pi)r_{kl}^2}{\sigma^2}}, \quad (7)$$

де r_{kl} – відстань між вузлом сітки Δ_{kl} та ТРО; σ – середньоквадратичне відхилення визначає форму функції (квантель порядку 1/2 визначає “оптимальну відстань” при якій потенціал ТРО спадає вдвічі); π – рейтингова оцінка рекреаційного потенціалу ТРО; N – максимальне значення рейтингу (при $m=N$ всі відвідувачі відвідують рекреаційний об’єкт) (рис.1).

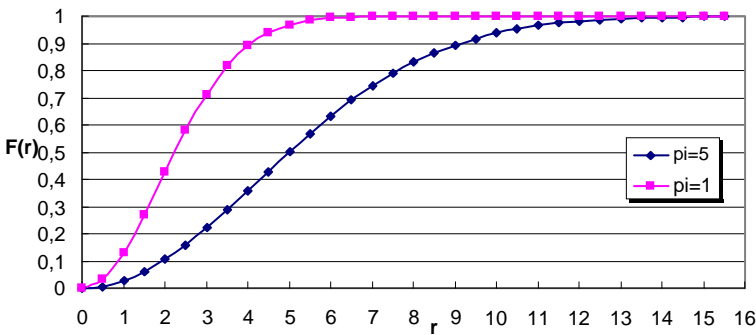

Рис.1 – Функція розподілу для «оптимальної» віддалі 5 км та максимальної експертної оцінки ТРО «6»

Функція розподілу визначає імовірність відмови відпочиваючого від відвідування певного ТРО залежно від віддалі між ТРО і туристичним центром. З рис.1 видно, що у випадку знаходження ТРО в безпосередній близькості від туристичного комплексу його відвідують практично всі відпочиваючі, незалежно від рекреаційного потенціалу даного об’єкта $F(r) \xrightarrow{r \rightarrow 0} 0$. При віддалі 5 км ТРО з рейтинговою оцінкою "5" відвідає половина відвідувачів $F(5 \text{ км}) = 0,5$, тоді як ТРО з рейтинговою оцінкою "1" відмовиться відвідати 97% відпочиваючих.

Тоді рекреаційний потенціал вузла Δ_{kl} :

$$P_{kl} = \pi \times (1 - F_{kl}(r_{kl})) = \pi \times e^{-\frac{(N-\pi)r_{kl}^2}{\sigma^2}}. \quad (8)$$

Якщо територія T вміщує декілька ТРО, тоді рекреаційний потенціал P_{kl} визначається як сума потенціалів окремих ТРО:

$$P_{kl} = \sum_{i=1}^m \left(\pi_i \times e^{-\frac{(N-\pi_i) \pi_{kl,i}^2}{\sigma^2}} \right). \quad (9)$$

Стратегія вибору оптимальних місць розташування туристичних комплексів наступна: туристичні комплекси мають бути розміщені в таких місцях, сумарний рекреаційний потенціал яких є максимальним.

Проведене опитування рекреантів різних соціально-вікових груп дало змогу виявити дванадцять груп факторів, які мають найважливіше значення для розвитку туризму на певних територіях [9]. Для проведення дослідження розглядалися перші дві групи рекреаційно-туристичних ресурсів як такі, що мають найбільший попит з боку споживачів – природні та культурно-історичні.

Для дослідження було обрано 25 природних і 92 культурно-історичних ТРО, розміщених на території Чернівецької області, які внесені до Державного реєстру національного культурного надбання [10]. В процесі дослідження було визначено географічні місця розташування вибраних ресурсів з точністю ± 2 км на основі населених пунктів, в яких (або поблизу яких) вони розміщені. Прив'язка до географічних назв, на наш погляд, полегшує оперування даними та орієнтацію в просторі, що важливо для потенційних інвесторів. Зауважимо, що деякі населені пункти, такі як Чернівці, Вижниця, Хотин та ряд інших включають в себе декілька різних видів ресурсів. Тому значимість (змістовна наповненість та оздоровча корисність) певних територій для розвитку ринку рекреації оцінювалася методом експертних оцінок за п'ятибальною шкалою.

“Оптимальною відстанню” (7) для рекреантів було прийнято 5 км, тобто відстань, яку можна подолати без транспортного засобу протягом 1 години.

На рис.2 зображено сумарний природний рекреаційний та історико-культурний потенціал у вигляді ізоліній, центри яких вказують на природні рекреаційні та культурно-історичні об'єкти національного значення в Чернівецькій області, а також на діючі туристично-рекреаційні комплекси у вигляді штрихпунктирних кругових ліній.

Ізолінії визначають однаковий рівень потенціалу території та вказують на центри оптимального розміщення туристичних об'єктів.

З рис.2 видно, що місця найбільшої концентрації ТРО знаходяться в м.Чернівці, м.Хотині, м.Вижниця, смт.Путила, с.Кострижівка, Заставнівський район в цілому та ін. Штрихпунктирними круговими лі-

ніями зазначено рекреаційні комплекси, відстань від яких до природних рекреаційних об'єктів перевищує інколи 100 км., що значно ускладнює їх відвідування та використання, а це вказує на неправильне місце вибору території під розміщення туристично-рекреаційного комплексу.

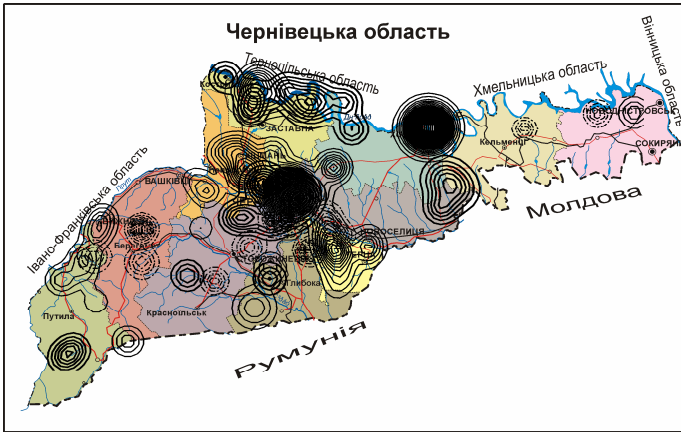

Рис.2 – Карта Чернівецької області з розрахованим сумарним природно-рекреаційним та історико-культурним потенціалом при «оптимальній відстані» в 5 км (9)

Отже, відповідно до наведеної на рис.2 карти, рекреант, який знаходиться в місцях найбільшої концентрації ліній, матиме змогу відвідати більше ТРО, оскільки відстань між ними мінімальна (для цієї території). Слід зазначити, що велика активність рекреантів при оптимальній відстані в 5 км не потребує в цих районах інтенсивного місцевого транспортного сполучення. В той же час, території, на які припадають екстремуми рекреаційного потенціалу, розвиваються автономно, що призводить до обмеженої доступності й неповного використання наявних ТРО. А це в свою чергу знижує економічну ефективність використання рекреаційного потенціалу визначених територій.

І якщо територія Чернівецької області в цілому відповідає вимогам територіальної рекреаційної система національного значення, то три рекреаційних райони, виділені у складі області, "мають різну спеціалізацію, різний рівень освоєння, розраховані на різні категорії відпочиваючих, а отже, є основою для формування територіальних рекреаційних систем регіонального та місцевого значення" [11, с.117]. Таким чином, "просторова специфіка розміщення природно-ресурсної бази в Чернівецькій області вимагає не уніфікованого, а територіально

диференційованого підходу до планування перспектив її освоєння.

Напрацювання, запропоновані в даній роботі, дають можливість визначати території, які повинні стати пріоритетними при формуванні стратегії ефективного використання потенціалу регіону. Зауважимо, що описаний алгоритм можна програмно реалізувати практично в будь-яких територіальних умовах, що, без сумніву, має суттєве прикладне значення.

- 1.Ткаченко Т.І. Сталий розвиток туризму: теорія, методологія, реалії бізнесу. – К., 2006. – 536 с.
- 2.Євдокименко В.К. Регіональна політика розвитку туризму. – Чернівці: Прут, 1996. – 286 с.
- 3.Карпатский рекреационный комплекс / Под ред. М.И.Долишнего, М.С.Нудельмана, К.К.Ткаченко и др. – К.: Наук. думка, 1984. – 24 с.
4. Коржик В.П. Карст і печери Буковини. – Чернівці: Зелена Буковина, 2007. – 302 с.
- 5.Програма розвитку туризму в Україні до 2005 року: Постанова Кабінету Міністрів України від 28 червня 1997 р. №702 // www.zakon.rada.gov.ua.
- 6.Кифяк В.Ф. Теоретичні питання аналізу вихідних умов формування і класифікації територіально-рекреаційних систем // Науковий вісник ЧТЕІ КНЕУ. Вип.1. Сер. Економічні науки. – Чернівці, 2007. – С.112-117.
- 7.Школа І.М., Григорів В.С., Кифяк В.Ф. Розвиток міжнародного туризму в Україні. – Чернівці: Рута, 1997. – 142 с.
- 8.Кифяк В.Ф., Виллюк Я.І., Кифяк О.В. Визначення оптимальних рекреаційно-туристичних зон в умовах транскордонного співробітництва // Формування ринкових відносин в Україні: Зб. наук. праць. Вип.1 (68). – К., 2007. – С.124-130.
- 9.Кифяк О.В. Регіональні фактори розвитку ринку рекреаційно-туристичних послуг // Науковий вісник ЧТЕІ КНЕУ. Вип.3. – Чернівці: АНТ Лтд, 2005. – С.520-522.
- 10.Про затвердження Положення про Державний реєстр національного культурного надбання: Постанова Кабінету Міністрів України №466 від 12 серпня 1992 р.
- 11.Кифяк В.Ф. Теоретичні питання аналізу вихідних умов формування і класифікації територіально-рекреаційних систем // Науковий вісник ЧТЕІ КНЕУ. Вип.1. – Чернівці, 2007. – С.320-326.

Отримано 30.03.2009

УДК 666.9 : 691.32

А.Н.ПЛУГИН, д-р хим. наук

Украинская государственная академия железнодорожного транспорта, г.Харьков

Т.В.РАПИНА

Харьковская национальная академия городского хозяйства

АНАЛИЗ МЕХАНИЗМОВ ИЗМЕЛЬЧЕНИЯ И ТВЕРДЕНИЯ ВЫСОКОКОНЦЕНТРИРОВАННОЙ КВАРЦЕВОЙ СУСПЕНЗИИ НА ОСНОВЕ НАНОТЕХНОЛОГИЧЕСКИХ ПОДХОДОВ И КОЛЛОИДНО-ХИМИЧЕСКИХ ЗАКОНОМЕРНОСТЕЙ

На основе проведенных длительных теоретических и многочисленных экспериментальных исследований анализируется возможность применения существующих тео-